

Ričards Borkems

Jēzus dzīve: īss ievads

LUTERISMA
MANTOJUMA
FONDS

UDK 27-31
Bo710

© Richard Bauckham 2011

Jesus: Very Short Introductions

First Edition was originally published in English in 2011
This translation is published by arrangement with Oxford University Press. The Lutheran Heritage Foundation is responsible for this translation from the original work and Oxford University Press shall have no liability for any errors, omissions or inaccuracies or ambiguities in such translation or for any losses caused by reliance thereon.

Ričards Borkems

Jēzus dzīve: īss ievads

Latviešu izdevumā izmantots Bībeles 1965. gada izdevuma revidētais teksts (Latvijas Bībeles biedrība, 1997)

© No angļu valodas tulkojis Ilārs Plūme

Atbildīgais par izdevumu Juris Matvejs
Augsburgas ticības apliecības Ķekavas luterāņu draudze
Teksta redaktore un korektore Milda Klampe
Salikuma un vāka dizaina autors Jurijs Einmanis

ISBN 978-9934-8836-0-6

SATURA RĀDĪTĀJS

PRIEKŠVārds	5
PIRMĀ NODAĻA	
JĒZUS KĀ UNIVERSĀLS TĒLS	9
OTRĀ NODAĻA	
AVOTI	13
ČETRI EVANĢĒLIJI UN CITI EVANĢĒLIJI	14
VAI EVANĢĒLIJI IR LABI VĒSTURES AVOTI?	16
TREŠĀ NODAĻA	
JĒZUS PIRMĀ GADSIMTA KONTEKSTĀ.....	23
POLITISKAIS UN RELIĢISKAIS KONTEKSTS	23
VIENKĀRŠAIS JŪDAISMS.....	24
JŪDU SEKTAS	27
GALILEJA	30
MESIĀNISMS.....	32
JĀNIS KRISTĪTĀJS	33
CETURTĀ NODAĻA	
DIEVA VALSTĪBAS NĀKŠANA. DIEVA VALDĪŠANA IR KLĀT! ..	35
DIEVA VALDĪŠANAS DZIEDINOŠAIS SPĒKS.....	37
DIEVA TAUTAS ATJAUNOŠANA.....	41
DIEVA VALSTĪBA JĀŅA EVANĢĒLIJĀ.....	45
PIEKTĀ NODAĻA	
DIEVA VALSTĪBAS SLUDINĀŠANA. SLUDINĀŠANAS	
MANIERE.....	47
ABA – VALSTĪBAS DIEVS	51
BAUSLĪBAS SKAIDROŠANA	56
CITĀDA SABIEDRĪBA	62
TEMPĻA TEOKRĀTIJA UN ROMAS IMPĒRIJA.....	65
BRĪDINĀJUMS PAR IZPOSTĪŠANU.....	66

SESTĀ NODAĻA

IDENTITĀTES JAUTĀJUMS	69
AUTORITĀTE.....	69
MESIJA?	71
CITAS NORĀDES UZ JĒZUS VARU.....	73
JĒZUS IDENTITĀTE JĀŅA EVANĢĒLIJĀ.....	74

SEPTĪTĀ NODAĻA

JĒZUS NĀVE UN JAUNS SĀKUMS	77
KAS NOVEDA PIE JĒZUS NĀVES?	78
JĒZUS UN VIŅA NĀVE.....	81
JAUNS SĀKUMS?	84

ASTOTĀ NODAĻA

JĒZUS KRISTIEŠU TICĪBĀ.....	89
TĀLĀKAI LASĪŠANAI.....	93

PRIEKŠVārds

Grāmatas rakstīšana par Jēzu ir pagrūts uzdevums. Tā sākumā nevarētu būt apņemšanās pienācīgi attiekties pret personu, kura daudzu gadsimtu garumā rosinājusi miljardiem cilvēku pielūgsmi un pēdējos divos gadsimtos ir bijusi intensīvas pētniecības un diskusiju priekšmets. Kad es plānoju šīs grāmatas saturu, es nolēmu, ka galveno uzmanību pievērsīšu vēsturiskajam Jēzum evaņģēlijos, ko, iespējams, lielākā daļa lasītāju arī sagaidīs, bet šajā grāmatā netiks apskatītas daudzās dažādās pieejas un to iznākumi, kas atrodami mūsdienu Jēzus dzīves pētniecībā. Es pavisam noteikti nevēlos, lai mani lasītāji nezinātu, ka šādu pieeju ir daudz un ka tā, kuru es izvēlos šajā grāmatā, ir tikpat strīdīga kā jebkura cita. Tomēr tā vietā, lai virspusēji ieskicētu daudzās pieejas, man šķita, ka būs pareizāk, ja es pastāstīšu, kā to redzu es. Būtībā tas nozīmē lasīt evaņģēlijus kā versijas par Jēzus vēsturi (un ar "vēsturi" es domāju tāda veida vēsturi, kādu cilvēki rakstīja senajā pasaulē) tā visa kontekstā, ko mēs zinām par 1. gs. vēsturisko situāciju, kurā Jēzus tiešām dzīvoja. Es uzskatu, ka evaņģēliji lielā mērā ir balstīti to aculiecinieku liecībās, kas pazina Jēzu viņa dzīves laikā, un es īsi paskaidrošu savas pieejas pamatojumu 2. nodaļā, balstoties avotos. Tā vietā, lai attēlotu minimālu Jēzu, kas rekonstruēts uz neliela evaņģēlijos sniegto datu pamata, kā tas vērojams daudzos mūsdienu pētnieku vēsturiskā Jēzus aprakstos, es esmu centies ņemt nopietni tos dažādos veidus, kuros Jēzu attēlo paši četri evaņģēliji. Atšķirības tajos es uztveru kā priekšrocību: tās ļauj mums saskatīt vairāk nekā tikai vienu sarežģītas personas šķautni. Es neesmu iedomājies, ka mēs varētu atbrīvoties no visām interpretācijām un pievērsties tikai kailiem Jēzus dzīves faktiem – vai atgriezties pie vairāk nekā tikai dažiem faktiem, kam būtu maza nozīme, ja tie būtu viss, kas mums zināms. Tomēr es domāju, ka evaņģēliji sniedz mums pieeju tam skatījumam, kā Jēzu uztvēra tie, kas atradās kopā ar viņu, cilvēki, kas pieredzēja šos notikumus no iekšpuses, kuri dziļi ietekmēja viņu pašu dzīvi. Man tās šķiet tādas zināšanas par Jēzu, kurām ir būtiska jēga, vienalga, kā mēs izlemjam ar tām rīkoties.

PIRMĀ NODAĻA

JĒZUS KĀ UNIVERSĀLS TĒLS

Jēzus no Nācāretes jeb Jēzus Kristus, kā viņu sauc kristieši, bez šaubām, ir vislabāk zināmā un visietekmīgākā persona pasaules vēsturē. Mūsdienās divi miljardi cilvēku sevi uzskata par kristiešiem, kas liecina, ka Jēzus nosaka viņu attiecības ar Dievu un viņu dzīves ceļu šajā pasaulē. Šādu Jēzus sekotāju skaits pašreiz ir lielāks un procentuāli veido lielāku pasaules iedzīvotāju daļu nekā jebkad agrāk. Tiek lēsts, ka katru dienu kristiešu skaits palielinās par 70 000. Kristiešu skaita pieaugums ir vērojams, par spīti tā kritumam Rietumu pasaulē, īpaši Rietumeiropā, un par spīti tiem, kuri uzskata, ka Jēzus nozīme zūd. Viņiem vajadzētu rēķināties ar pārsteidzoši straujo kristiešu skaita pieaugumu citās pasaules daļās, piemēram, Āfrikā – un kurš gan varēja to domāt? – Ķīnā. Jēzus vairs noteikti nav tikai Rietumu kultūras ikona, un patiesībā viņš tāds nekad nav bijis. Viņš dzīvoja Vidējos Austrumos, un kristietības pirmajos gadsimtos ticība viņam izplatījās visos virzienos – ne tikai Grieķijā un Romā, Francijā un Spānijā, bet arī Ēģiptē, Ziemeļāfrikā, Etiopijā, Turcijā, Armēnijā, Irākā, Persijā un Indijā. Kristietība jau sen bija pasaules reliģija, pirms tā kļuva par Eiropas reliģiju.

Tādējādi Jēzus nekad nav bijis Rietumu reliģijas un kultūras ierobežots. Patiesībā neviena cita persona nav tik plašā mērogā pārvarējusi cilvēces kultūru atšķirības un atradusi sev vietu tik daudzos dažādos kultūras kontekstos. Kad Jēzus tika izmantots, lai attaisnotu kundzību un apspiešanu, apspiestie, kā, piemēram, melnie vergi Amerikas dienvidos, ļoti bieži guva drosmi pretoties tam, pateicoties Jēzus solidaritātei ar tiem. Kamēr modernais kristietības periods pārāk viegli tika identificēts ar Rietumu imperiālismu un koloniālismu vai Rietumu kultūras izplatību, pati Jēzus persona ir bijusi veids, kā no šīm asociācijām izvairīties. Afrikāņu,

indiešu un japāņu Jēzus meklējumi turpinās, kamēr Jēzus iedvesmoti ļaudis turpina atrast viņu nabagajos, slimajos un mirstošajos, lai kur tie atrastos un kas tie būtu.

Jēzus nav pat kristietības ierobežots. Viņš ir nozīmīga figūra islāmā, Dieva vēstnesis, kurš parādās Korānā. Daudzi hinduisti un budisti ir labvēlīgi skaidrojuši Jēzu savu tradīciju ietvaros. Nesen daži jūdu domātāji ir mēģinājuši izvirzīt pretenzijas uz Jēzu kā autentisku jūdu mācītāju. Ir sastopamas labvēlīgas Jēzus interpretācijas marksistu vidū. Pastāv *New Age* Jēzus versijas. Vēl vairāk, respekts pret Jēzu, vienlaikus noraidot baznīcu, ir kļuvis par ierastu attieksmi sekulārajos Rietumos. Parasti Jēzus ir ticis nošķirts no apsūdzībām par reliģijas slikto ietekmi, fanātismu un vardarbību. Vēl joprojām Jēzus piesaukšana savā lietā dod zināmas priekšrocības, lai gan vairāk tas sakāms par Savienotajām Valstīm nekā Lielbritāniju vai Ziemeļeiropu.

Neviena cita persona nav iedvesmojusi tik daudz gleznotāju, rakstnieku, mūziķu un pat kinematogrāfu kā Jēzus. Pastāv brīnišķīga Jēzus vizuālā portreta dažādība vairākās tradīcijās, kā, piemēram, bizantiešu un krievu ikonās, Etiopijas baznīcas mākslā, skulptūrās un vitrāžās viduslaiku Rietumos, Renesanses laika glezniecībā, kristiešu mākslā Āfrikā, Latīņamerikā un Indijā. Tik liels ir bijis Jēzus personas atstātais iespaids, ka tas sniedzas stipri tālāk par noteiktu Jēzus Kunga un Pestītāja portretu. Mākslā viņš var simbolizēt cilvēces universālo raksturu; viņa ciešanas un nāve var nest vēsti, ka Golgāta atrodas visur; īpašās mūsdienu vēstures šausmas var rast izpausmi krucifiksā. Literatūrā atrodami neskaitāmi Jēzus tēli, viegli atpazīstami ar pietiekami ģimenisku līdzību. Šāda māksla un literatūra var nebūt saistīta ar reliģisku ticību, bet joprojām nest miesā nākšanas mācības nospiedumu, tas ir, tāda Kristus, kurš sevi identificē ar visu cilvēci, daloties kopējā cilvēcībā un kopējā visu cilvēku stāvoklī. Par spīti dziļajai Jēzus aizmirstībai populārajā mūsdienu Eiropas kultūrā, cilvēki joprojām sevi saista ar viņa stāstu, kad tas tiek stāstīts. Filmas par Jēzus dzīvi ir neizbēgami strīdīgas, tomēr tās var gūt lielus panākumus, tāpat kā Jēzus mūzikli.

Pat neliels Jēzus vēsturiskā un mūsdienu tēlu bagātības piemērs atklāj satriecošu dažādību. Vai Jēzus beigu beigās nav kļuvis nekas vairāk kā tukšs trauks, kuru var piepildīt ar jebkura veida saturu? Nav pārsteigums,

ka visu šo tēlu starpā ir daži ļoti savādi tēli, kam ir maza līdzība ar pārējiem. Divdesmitā gadsimta 60. gados Nāves jūras tīstokļu pētnieks Džons Alegro izvirzīja viedokli, ka Jēzus patiesībā bijis halucinogēna sēne! Šādi kuriozi fanātisku spekulāciju piemēri nāk un iet un tiek aizmirsti. Bet kā, piemēram, ar vairākiem afrikāņu melnā Kristus tēliem? Lai saprastu tos, ir jāsaprot, ka tie nav mēģinājums apgalvot, ka jūds Jēzus, kurš dzīvoja 1. gs. Palestīnā, patiesi bija melnādainas afrikānis. Tas, kas tiek pausts ar šiem tēliem, ir – saistība starp Jēzu kā kopējo Pestītāju un melnādainajiem cilvēkiem, kas tiek uztverta afrikāņu kristiešu ticībā. Tas, kas tiek šeit attēlots, ir Kristus mīlestības pilnā solidaritāte, kurš mīlestībā identificē sevi ar visiem cilvēkiem, melnādainos ieskaitot.

Šis piemērs izskaidro vismaz daļu no Jēzus tēlu daudzveidības dažādos kristietības vēstures periodos un kultūras kontekstos. Šie tēli vēsta, ka Jēzus tika uzskatīts par būtiski nozīmīgu dažādos dzīves un laikmetu kontekstos. Īpaši mokošie un asiņainie Kristus ciešanu tēli vēlinajos viduslaikos pieder sabiedrībai, kuru mocīja sērgas un karš. Ticīgie atrada Kristū Dievu, kas bija kopā ar viņiem viņu ciešanās. Bet šāds uzsvars nevarētu būt iespējams, ja Jēzus evaņģēlijos nebūtu attēlots kā ciešanu un nāves sāpju pārņemts pie krusta staba. Vismaz kristietības valdošajā tradīcijā šādi Kristus tēli bija evaņģēliju iedvesmoti. Evaņģēlijs bija šo tēlu avots. Tie attēlo nevis personu, kas veidota pēc katra iegribas vai vēlmēm, bet evaņģēliju Kristu, kā viņš tajos laikos un vietās šķita visciešāk saistīts ar ticīgajiem.

No kristīgās ticības skatījuma šādai praksei ir savas briesmas. Ko, piemēram, lai iesāk ar vācu kristiešu āriešu Kristu no nacistu laikiem? Daži Jēzus tēli ir tik izkropļoti iepretī evaņģēliju Kristum, ka tajos viņš nav pat atpazīstams. Tie ir ideoloģiski ļaunprātīgi Jēzus tēla izkropļojumi, mēģinot izmantot viņa vārdu pilnīgi citādi, nekā tas attēlots evaņģēlijos. Tādējādi evaņģēliji arvien ir bijuši ne tikai avots, bet arī kritisks Jēzus tēlu mērs. Un, tā kā tēli nekad nevar attēlot vairāk kā tikai vienu aspektu no tā Jēzus dziļuma un komplicētības, kas atrodams evaņģēliju Jēzū, tad kristieši arvien ir atgriezušies pie tiem, lai meklētu savu Jēzus tēlu tajā stāstu un izteikumu bagātībā, kas atrodami evaņģēlijos.

Visbeidzot, tie ir četri Jaunās Derības evaņģēliji, kas tieši vai netieši iedvesmojuši burtiski ikvienu Jēzus tēlu gan baznīcā, gan ārpus tās. Tādējādi šīs mūsu grāmatas stratēģijai ir savs pamats iet atpakaļ pie evaņģēlijiem un

meklēt tajos savu vēsturiskā Jēzus attēlu. Bet šeit mēs sastopamies ar vēl vienu fenomenu – vēsturiskā Jēzus meklējumiem vairāk nekā divu pēdējo gadsimtu ilgumā akadēmiskajā pētniecībā. Daudzi pētnieki ir meklējuši vēsturisko Jēzu ne tikai evaņģēlijos, bet meklējot kādu citu dziļāku vēstures slāni aiz evaņģēlijiem un rekonstruējot īstā Jēzus tēlu no tā, ko viņi uzskata par vēsturiski uzticamāko evaņģēliju materiālu. Šim jautājumam mēs pievērsīsimies nākamajā nodaļā.

OTRĀ NODAĻA

AVOTI

Stāsts par Jēzu šajā grāmatā būs balstīts pārliecībā, ka četri mūsu Jaunās Derības evaņģēliji ir būtībā uzticami avoti, lai diezgan daudz ko uzzinātu par Jēzu. Tas ir strīdīgs skatījums, ko apstrīd daudzi pētnieki. Šajā nodaļā es ieskicēšu savus apsvērumus, kādēļ es turos pie tā. Bet jau sākumā ir vērts pasacīt, ka kaut kādā mērā šī pудиņa pierādījums slēpjās tā ēšanā. Lasītāji var nebūt pietiekami sagatavoti, lai paši izvērtētu detalizētos vēsturiskos argumentus, kas atrodami katrā Jēzus dzīves aprakstā, bet viņi var pasacīt, vai rezultāts ir saskanīgs un pārliecinošs ievērojamas vēsturiskas personas portrets.

Viņš var arī augstu novērtēt atziņu, ka vēsture nekad nav tikai faktu kolekcija, bet interpretācijas mēģinājums. Paši agrākie un labākie avoti, kas dod iespēju mums iepazīt Jēzu, jau paši ir interpretācijas. Nav iespējams, ka tie tādi nebūtu. Pat tie cilvēki, kas pazina Jēzu un pirmie runāja par viņu ar citiem, sniedza savas interpretācijas. Nav iespējams, ka viņi varētu runāt par Jēzu citādi. Bet tas nenozīmē, ka nav atšķirības starp labu un sliktu vēsturi vai ka viena interpretācija ir tikpat laba kā otra. Mēs visi labi zinām, ka pastāv atšķirība starp tiem žurnāla rakstiem, kas balstīti uz rūpīgiem un piesardzīgiem pētījumiem, un tiem, kas, cerot uz sensāciju, kā arī bezrūpības un aizspriedumu dēļ lielā mērā izkropļo faktus. Pirmajā gadījumā mēs zinām, ka reportieris stāsta, kā viņš saredz šīs lietas, bet mēs ticam, ka viņš ir godīgs un intelīgenti un ar labi apgūtām iemaņām sniedz atskaiti, kas atbilst faktiem.

ČETRI EVAŅĢĒLIJI UN CITI EVAŅĢĒLIJI

Daudzi mūsdienu Rietumu pasaulē ir pakļauti iespaidam, ka četri Jaunās Derības evaņģēliji ir drīzāk neuzticami avoti, kas neļauj vairāk uzzināt par Jēzu, un ka ir pieejami citi avoti, kas sniedz ļoti atšķirīgu un vairāk ticamu ainu. Dena Brauna pārsteidzošus panākumus guvusī grāmata “Da Vinči kods” popularizē šādu redzējumu, lai gan viņš pavisam noteikti nav šā skatījuma izgudrotājs. Daudzi cilvēki, kas varbūt nekad nav lasījuši nevienu no evaņģēlijiem, tagad domā, ka tā saucamie gnostiskie evaņģēliji satur īsto patiesību par Jēzu.

Gnostiskie evaņģēliji kļuva pazīstami pēc tam, kad tie tika atklāti Nag-Hammadi Ēģiptē, 1945.–1946. gadā. Noderīgs ievads abos literatūras avotos būtu salīdzināt un likt iepretī vienu otram, no vienas puses, Jaunās Derības Mateja, Marka, Lūkas un Jāņa evaņģēliju un, no otras puses, gnostiskos evaņģēlijus, kas tiek piedēvēti Marijai, Tomam, Jūdam un citiem. (Blakus šiem evaņģēlijiem, kas diezgan vispārīgi var tik saukti par gnostiskiem, bija vēl citi evaņģēliji, vairāk līdzīgi Jaunās Derības evaņģēlijiem, bet no tiem ir saglabājušies tikai atsevišķi fragmenti.)

Pirmkārt, kāda veida grāmatas tās ir? Literārā žanra terminos četri Jaunās Derības un gnostiskie evaņģēliji ir ļoti atšķirīga rakstura darbi. Visi četri evaņģēliji sniedz secīgu stāstījumu par vēsturisko personu Jēzu, sākot vai nu ar viņa publiskās kalpošanas sākumu, vai ar viņa dzimšanu un turpinot stāstījumu līdz viņa nāvei pie romiešu krusta, un beidzot ar stāstījumu vai nu par viņa tukšā kapa atklāšanu, vai viņa parādīšanos pēc nāves. Šāda kopēja stāsta formā ir apkopoti atsevišķi stāsti par Jēzus darbību (vai nu publisku, vai starp mācekļiem). Tas ir tāda veida darbs, kuru tā agrīnie lasītāji vai klausītāji būtu identificējuši kā biogrāfiju – kādas slavenas personas dzīvi (lai gan senajām biogrāfijām visām nepiemita tās iezīmes, kuras mēs saistām ar moderno laiku biogrāfijām).

Gnostiskie evaņģēliji ir pilnīgi citādi. Tajos ir maz stāstījuma un nav mēģinājuma atstāstīt Jēzus vēsturiskās dzīves stāstu. Daudzi sāk ar notikumiem pēc Jēzus augšāmcelšanās un atspoguļo augšāmcelto Jēzu mācām savus mācekļus (dažus vai vienu no tiem) garās runās vai dialogos. Mēs varētu tos saukt par “atklāsmes runām”. Lielākā daļa no šiem darbiem

stāsta vai norāda uz gnostiķu pestīšanas mītu, pēc kura šī materiālā pasaule tika kāda pusdieva radīta, kurš bija ļaunu nodomu vadīts un sabojāja darbu. Jēzus bija pārdabisks sūtnis, kurš nāca no nezināma augsta Dieva, Tēva, lai apgaismotu tos cilvēkus – gnostiķus, kas bija notverti šīs materiālās pasaules slazdos, bet kuru patiesā piederība bija pie Tēva, viņa pasaulē. Jēzus nes viņiem zināšanas par viņu patieso identitāti. Gnostiķu Kristus nebija paties cilvēks, bet viņš bija tikai pieņēmis cilvēka izskatu, lai parādītos šajā pasaulē. Viņš, piemēram, nemira. Tādējādi agnostiķus interesēja vārdiska atklāsme, nevis cilvēku vēsture. Kamēr četri Jaunās Derības evaņģēliji sniedz bagātīgi detalizētu reālu cilvēku aprakstu noteiktā laikā un vietā, gnostiskie evaņģēliji sniedz abstraktu Jēzus tēlu gandrīz pilnīgi mistiskā pasaulē.

Otrkārt, gnostiskie evaņģēliji tomēr pieņem, ka Jēzus dzīves stāsts un izteikumi, kas attiecas uz laiku pirms viņa augšāmcelšanās, bija labi zināmi. Viņu attieksme pret labi zināmo Jēzus mācību izpaudās uzskatā, ka tā esot bijusi zemāka mācība, domāta plašākai publikai, vai ka tās īstā, ezoteriskā nozīme tajā laikā vēl nav bijusi zināma, bet vēlāk, 2. gs., tikusi atklāta agnostiķu mācītājiem. Lai izbrīvētu vietu plaši pazīstamajā Jēzus stāstā, šai papildu, slepenajai mācībai gnostiķi izmantoja faktu, ka saskaņā ar tradicionālo evaņģēliju stāstu Jēzus patiesi mācīja savus mācekļus pēc augšāmcelšanās. Jaunās Derības evaņģēliji tomēr sniedz pavisam maz informācijas par Jēzus sacīto tajā laikā. Tā bija acīmredzama iespēja vēlākajiem rakstītājiem, kas vēlējās Jēzum piedēvēt vairāk mācības, sevišķi, ja tā tika raksturota kā īpaša, ezoteriska mācība, kas domāta tikai mācekļiem. Gnostiskie evaņģēliji tādējādi tika radīti, lai papildinātu, pievienotu. Tie ir vēlināki par četriem Jaunās Derības evaņģēlijiem ne tikai hronoloģiski, bet arī loģiski.

Treškārt, vēl viena satriecoša atšķirība starp divu veidu evaņģēlijiem ir tā, ka četri evaņģēliji cieši saista Jēzus stāstu ar Israēla stāstu ebreju Bībelē. Dievs, kuru Jēzus sauc par Tēvu, ir Israēla Dievs, un Jēzus sevi noteikti identificē ar Israēla tautu. Četri evaņģēliji apraksta viņu kā Israēla Mesiju, kurš ir arī Mesija pagāniem. Gnostiskie evaņģēliji krasi nošķir Jēzu no Israēla stāsta. Tas tiek darīts labi zināma iemesla dēļ. Viņiem Vecās Derības Dievs ir zemākais materiālās pasaules radītājs, no kura varas agnostiķim jātiek atbrīvotam, tiekot apgaismotam ar tām zināšanām, kuras Jēzus nes